

איש ואשה זכו שכינה ביניהם – פרקי הדרכה לחתן ולכלה

מאת הרב אלישיב קנוהל, בהוצאת מכון שילובים, עין צורים תשס"ג, 247 עמ' + חוברת מצורפת

אחת התקופות המאושרות ביותר בחייו של אדם היא התקופה שבה הוא מקים משפחה. כמה כוחות חידוש ויצירה, אהבה ושמחה באים לידי ביטוי בתקופה זו. ומטבעם של דברים, דווקא צעדים משמעותיים ומהפכניים בחייו של אדם מלווים בדרך כלל גם בקשיים. פרק זמן זה של בניין הבית (הן לפני החתונה והן לאחריה) מפגיש את בני הזוג בחוויות נפשיות מיוחדות ומרוממות שאותן הם לא חוו מעולם, אך גם בלחצים מסוגים שונים – מצוקות נפשיות, לחץ מצד קרובי משפחה וחברים, בעיות כלכליות ועוד.

בעם ישראל מתוספים לכל החוויות והלחצים הללו מפגשים חדשים נוספים. הזוג נחשף באופן ראשוני למדיי לעולם הלכתי שלם שעד עתה כמעט שלא דובר עליו – הלכות טהרת המשפחה; וכמו כן הזוג חווה לאחר החתונה התנסות ראשונית באפיקי קשר חדשים – דבר שהוא נפלא כמובן מצד עצמו, אך עשוי לגרום לעתים ללחצים מסוימים.

א. הצורך בהכנה לנישואין

הצורך בהכנה נפשית ולימודית לקראת החתונה הוא ברור לכול. מדובר כאן בנושאים שלגביהם בדרך כלל אין לצעירים 'גרסא דינקותא'. כמעט כל ילד יודע כיצד בבית הוריו שומרים שבת או כשרות, ובדרך כלל הוא גם חי במסגרת חברתית השומרת על ההלכות כחברה. כאשר מקים הוא את ביתו שלו הוא מכיר את ההלכות הללו, ובנקל מיישם אותן בביתו החדש. בענייני המשפחה והלכותיה, לעומת זאת, המצב שונה. מדובר בנושאים שבצנעה, שלגביהם אין נורמות חברתיות ברורות בעניינים אישיים והלכתיים, ואף בתוך המשפחה לא תמיד עוברת מסורת מפורטת מהורים לילדיהם.

נראה שבגלל הבעיות שמנינו, נהוג בעם ישראל לקבל הדרכה אישית מסודרת לקראת החתונה. זוגות רבים מבינים את הצורך להתכונן לחיים החדשים בעזרת אדם בעל ניסיון, והם מצפים ממנו שיסייע בעדם להתמודד עם המצב החדש מנקודת מבט אמונית-תורנית הן מבחינה נפשית והן מבחינה הלכתית.

אלא שכידוע, פרק הזמן הזה שבו נתונים בני הזוג אינו תמיד מתאים לשיחות ארוכות ומפורטות עם בעל ניסיון. פעמים שמבחינה טכנית אין הזוג מסוגל להתפנות למפגשים אלו, ופעמים שמבחינה נפשית אין הוא בשל לכך. במקרים אלו הדרכה אישית צמודה אינה יעילה.

ב. ייחודו של הספר

הרב אלישיב קנוהל, רבה של קבוצת כפר עציון, החליט להוציא ספר שיסייע לבני הזוג להתמודד עם השאלות ועם הקשיים השונים הניצבים מולם בתקופה המיוחדת הזאת. בפתח הספר (עמ' 20) הוא מדגיש שספרו לא נועד להחליף את הלימוד עם אדם בעל ניסיון, והוא ממליץ לחתנים ולכלות למצוא להם הדרכה אישית מתאימה, אולם הוא יודע שבמצב הקיים היום לא כל אחד זוכה להדרכה כזאת.

ספרים שונים נכתבו בדורנו כהדרכה לבני זוג המצויים בתהליך בניית ביתם. בבתי המדרש ידועה במיוחד הספרות ההלכתית שנכתבה בנושא טהרת המשפחה. אולם גם בעניינים נוספים המעסיקים את בני הזוג הצעירים נכתבו ספרים שונים: ספרי מנהגים והלכות שבאמצעותם ניתן ללמוד על טקס החתונה עצמו, ספרים העוסקים בבניית הזוגיות מנקודת מבט מקצועית או תורנית ואף חוברות קטנות בהפצה פנימית העוסקות בעניינים שהצנעה יפה להם. אחד הדברים המייחדים את ספרו החדש של הרב קנוהל הוא הכינוס של כל הנושאים הללו תחת קורת גג אחת. מאחורי כינוס זה עומדת ההנחה שזוגות צעירים לא יכתתו את רגליהם בספריות כדי לחפש ספרים שיסייעו להם בתחומים השונים. לפיכך מן הראוי שבספר אחד יכונסו הנושאים הללו, וכל המעוניין להרחיב יותר ימצא דרך ההפניות שבספר ודרך הביבליוגרפיה שבפתחו ספרים נוספים הממוקדים בנושא אחד. על פי רציונל זה חולק הספר לארבעה חלקים: החלק הראשון עוסק בדיני טהרת המשפחה; בחלק השני נידונים מנהגי החופה ושבעת ימי המשתה, ובו משולבים יחדיו פסקי הלכות ועיונים במנהגים; בחלק השלישי ניתנים פרקי הדרכה זוגית; ובחלק הרביעי – המודפס בחוברת מצורפת – מובאת הדרכה לחיי אישות.

מן הראוי לתת את הדעת למתכונת חלקו הרביעי של הספר. השאלה אם ראוי להדריך את הזוג בנושא זה – בדיבור ובכתיבה – נתונה בוויכוח בין רבנים ומדריכי חתנים וכלות. אין ספק שגם לגבי שאלה זו מתאימים דבריו של רבן יוחנן בן זכאי (כלים יז, טז): "אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר". מעטים מאוד הם הרבנים שבהרו ללכת בדרכו של ריב"ז מתוך האמונה כי "ישירים דרכי ה' וצדיקים ילכו בו..." (הושע יד, י – עפ"י בבא בתרא פט, ב). כתיבה על הנושא במתכונת של חוברת נפרדת המצורפת אל הספר היא ניסיון להתמודד עם הדילמה הזאת.

ג. החידוש המבני והסגנוני

נראה, כי מעבר לחידוש שיש בספר מבחינת הנושאים הכלולים בו, הבשורה העיקרית שהוא נושא היא בדרך הנעימה והידידותית שבה מוצגים הדברים. בדור שבו חל פחות במוסד המשפחה וגם הנאמנות להלכה צריכה חיזוק, מורגש במיוחד הצורך להביא את הדברים אל הנוער בשפה ברורה ונעימה. בכך ניתן לקרב את הדברים הן אל הצעירים יושבי בית המדרש החשים צורך בספר חדש ומעודכן, והן אל צעירים אחרים שבעבורם חלק מן הספרים אינם נגישים כלל.

את הנעימות של הספר הזה ניתן לחוש הן מן הקנקן והן ממה שיש בו.

כבר המראה החיצוני של הספר, שצורתו ריבוע ועל כריכתו תמונת נוף, מקרבת אותו אל לבו של הקורא. לעיל דיברנו על המבנה של הספר המורכב מנושאים שונים שעצם כינוסם בספר אחד מהווה אמירה. הלכות טהרת המשפחה מוצבות אמנם בראש הספר, אולם הן מהוות רק חלק אחד בו, ובכך מובעת התפיסה שאף שיש לראותן כמרכזיות בסדר הלימוד שלקראת החתונה, אף לזוג להסתפק רק בהן ולחשוב שהן בלבד יאפשרו לו לבנות נכון את חייו החדשים.

ועוד עניין מבני העשוי להעיד על אופי הספר: החלק ההלכתי המובא בראש הספר פותח, שלא כמקובל בספרי הלכה אחרים, דווקא בדרך ההיטהרות של האשה. לאחר חלק זה כותב המחבר: "כיון שאנו יודעים כיצד האשה נטהרת, אנו יכולים לפנות בלב שקט ללמוד כיצד האשה נטמאת" (עמ' 69), ובכך נפתחים הפרקים הדנים בשאלה כיצד האשה נטמאת.

כל פרק בחלק הראשון פותח בדברי רקע, המאפשרים ללומד לעסוק בנושא הנידון בצורה מסודרת. בדברי הרקע מוגדרים המושגים ההלכתיים שיידונו בפרק, וכן מוסברת השתלשלות הדינים הנידונים בו. בסוף כל פרק מובאות שאלות חזרה שבאמצעותן יכול הלומד לבחון את הבנת החומר (התשובות מובאות בסוף החלק ההלכתי). לאחר פרקי ההלכה מובאים שני נספחים שאף להם נודעת חשיבות יתרה ללומד המודרני – תיאור השתלשלות הלכות נדה מדין התורה עד למנהגו וכן מבוא ביולוגי המסייע ללומד לחבר בין ההלכה למציאות.

ראוי לציין לא רק את מבנה החלק ההלכתי אלא גם את לשונו. כידוע, לדעת הרמב"ם (מורה הנבוכים ח"ג פ"ח) נתייחדה לשון הקודש בנקיות שלה בכל הקשור לענייני צניעות. הנהירות בתחום זה כה רבה, עד שכל דור משתמש בביטויים יותר מושאלים ובמילים יותר נקיות מקודמו. מילה מושאלת שנתפסה כנקייה בדור אחד, כבר אינה ראויה לשימוש בדור שאחריו, משום שכבר דבקה בה המשמעות הנוספת, וכך אדם מבחוץ הקורא בספרות ההלכה בעניינים אלו עשוי לעתים שלא להבין מה הנושא שבו היא עוסקת. תופעה זו היא אכן מנפלאות לשון הקודש, וגם המחבר צעד בדרך זו וקיים את הנחיית חז"ל (פסחים ג, ב) לשנות לתלמידים בלשון נקייה. בתחילת ספרו (עמ' 19) הודיע המחבר שבמקום השימוש במילה 'בעל' הוא ישתמש במילה 'איש' (ובנטייה: 'איש') על פי דברי הושע (ב, יח): "תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי". גם ביטויים אחרים הקשורים בעניינים צנועים עָדְנו בספר, ובכך גם הלשון תורמת לאווירה הנעימה של הקריאה בו.

* * *

כל העניינים שנסקרו כאן לא ללמד על הקנקן יצאו, אלא ללמד על מה שיש בו – על עצם תוכנו של הספר. הסגנון הידידותי ניכר בו בכל עמוד ועמוד ובכל נושא ונושא, ותקצר היריעה מלהדגים זאת. נסיים בדברי הברכה שכתב הרב יעקב אריאל למחבר הספר:

הנני מאחל לרב אלישיב קנוהל שספרו יסייע להשיב רבים מעמנו לדרך הטהרה, הקדושה, הצניעות והאהבה, לייצב את בתיהם, ולגדל דור בריא וחסון בגופו ובנפשו...

דברים אלו יפים לא רק בתור מטרה לספר, אלא גם כהצבת יעד חשוב ומשמעותי לכל העוסקים במלאכת הקודש של הכנת צעירים לקראת בניין בית נאמן בישראל.